

PROF. DR. VEREBÉLYI IMRE DSc.

EGYETEMI TANÁR, DOKTORI ISKOLA VEZETŐJE

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Fejlesztési lehetőségek és irányok az állam- és jogtudományi doktoranduszok tehetséggyondozásában

I. A hazai egyetemek állam- és jogtudományi karai mellett működő doktori iskolák szakmai és szervei fejlesztési ügyekben jelentős önállósággal bírnak. Az országos szintű szabályozás ugyanis főként keretjellegű, csak a minimális követelményeket írja elő. A doktori iskolák az egyetemi szintű szabályozási önállóság alapján és saját működésbeli önállóságuk adta helyi mozgástérben számos jó kezdeményezést, fejlesztési ötletet valósítottak meg. Ezek részleteit megismerhetjük a doktori iskolák által kiadott kötetekből, a Magyar Akkreditációs Bizottság anyagaiból, minőségbiztosítási eljárásaiból, jelen cikk néhány általánosabb tendenciára kíván rámutatni.

A doktoranduszképzésnek és a PhD fokozat megszerzésének alapvető célja, hogy magas színvonalon legyen biztosítva az egyetemi oktatói és a tudományos kutatói utánpótlás. Csakhogy az állam- és jogtudományi területen viszonylag szűk az egyetemi és kutatóintézeti állások köre, ezáltal az utánpótlás iránti igény is korlátozott. Különösen így van ez akkor, ha csökken ezen állások köre. Ez a korlát a legkézenfekvőbbben a kevesebb hallgatói létszámmal, ám magas szakmai színvonalon működő vidéki egyetemeken érzékelhető. Ezek az egyetemeken különösen kevés a doktoranduszoknak adható állami ösztöndíjas hely. Ezért a szervezett doktori képzés évfolyamainak hatékony megindításához szükséges hallgatói létszám kiegészítésében jobban kell számítani a már végzett, gyakorlati munkahelyeken alkalmazott és fizetett kiváló fiatal kollégáinkra, akik fizetésükből saját maguk fedezik az önköltséges képzésük költségeit. A doktori képzésre fordítható állami költségekkel való takarékoskodás egyetemi szintű ellensúlyozása felhívta a figyelmünket arra, hogy milyen fontos pályakövetéssel és egyéb módon „nem elveszíteni”, megfelelőségük esetén a doktori képzésbe felvenni a tudományos kutatómunkára alkalmas, de gyakorlati munkát végző kollégákat. Ezek a kollégák a sikeres képzésüket és tudományos minősítésüket követően óraadóként vagy részmunkaidős foglalkoztatásban egyetemi oktatást vállalnak, bekapcsolódnak a tanszéki tudományos kutatómunkába, azaz ilyenfor-

mán segítik a magas színvonalú utánpótlást. A gyakorlati államelméletben pedig megnövelik az elvi elemző-értelmező, és a fejlesztéseket kezdeményező szakemberek fontos rétegét.

Az ösztöndíjas és önköltséges doktoranduszhallgatók szervezett képzésében a doktori iskolák jól éltek azon fejlesztési lehetőségükkel, hogy maguk alakítsák ki a kötelező és a választható kurzusok témaköreit. A doktori iskolák honlapjáról is megismerhető kurzusok egyrészt bővítik a szakmai ismereteket, másrészt fejlesztik az oktatáshoz-kutatáshoz szükséges készségeket. A doktoranduszok számára ajánlott témakörök kapcsolódnak az állam- és jogtudomány alapvető értékeihez, alapintézményeihez. A hallgatók ezek keretében alakítják ki saját témájukat, a gyakorlati vonatkozású elméleti rész kérdések feldolgozása során – saját érdeklődésük és témavezető oktatóik iránymutatása mentén – elemzik a változó világ aktuális problémáit. (A szervezett iskolarendszerű képzés mellett kiegészítő és kivételes képzési forma az ún. egyéni képzés, ennél a képzési formánál szakterületükön kevés összesíthető információval találkoztam.)

A doktorandusz hallgatók iskolarendszerű képzésében növekedtek a kérdezz-válaszolok típusú órák, az értékeléssel záruló tantárgyakban a szóbeli vagy tesztkérdéses vizsgák több doktori iskolában visszaszorultak, és a helyükre a „*kis dolgozatok*” léptek. Ezek közül számos dolgozat továbbfejlesztve alkalmas volt a konferencia-szereplésre és publikálásra. A doktori képzést is támogató TÁMOP programból elnyert pénzüsségekből, nemzetközi pályázatokból, valamint az egyetemi és az alapítványok támogatásaiból jelentősen fejleszteni lehetett a doktorandusz hallgatók hazai és külföldi tanulmányútjait. A doktori iskolák évente egy vagy két országos felvevőkörű doktorandusz konferenciát tudtak szervezni. A konferenciákon rendszerint volt idegen nyelvű szekció vagy dolgozat, ezeket hazai hallgatók, illetve a külföldről meghívott doktorandusz hallgatók készítették. Öröndetes fejlődési irányként említhető, hogy több doktori iskolánk törekedett arra, hogy a konferenciákon határon túli magyar nemzetiségű doktoranduszok is részt vegyenek. Az állam-

és jogtudományi profilon belül erősödött az államtudományi, igazgatásszervezési, politikatudományi doktori képzés. A külföldi doktoranduszok főként ezekben a témakörökben illetve a jogi témakörök nemzetközi összehasonlító részében vállaltak előadásokat. Kivételesen arra is vannak példák, hogy ezekben a képzési profilokban határon túli hallgatók is kérték doktoranduszként való felvételüket. A doktori iskolák e konferenciákra építve számos tanulmánykötetet jelentettek meg. A szakmai-tudományos folyóiratok nyitottabbá váltak a doktoranduszok jó cikkeinek leközlésére. Több kiváló PhD értekezés keresett szakkönyv lett. A publikációs lehetőségek kiszélesedésének következtében megnőtt a tudósjelöltek munkáira való szakirodalmi hivatkozások száma.

A doktori iskolákat vezető tanácsokban a kar legjobb tudós oktatói mellett sikerült tagként bevonni az ország más részén dolgozó tudományos minősített elismert személyiségeket. Minden doktori iskola vezetése élt azzal a lehetőséggel, hogy az oktatói körbe meghívja más egyetemeken, kutatóhelyeken dolgozó kiváló szakembereket, voltak doktori iskolák, ahová külföldről is érkeztek oktatók. A doktori iskolák általában sikeresek voltak abbéli törekvésükben, hogy a témavezetőnek, a tudományos minősítési eljárásokban bírálónak és bíráló bizottsági tagnak a minimális követelményeket meghaladóan vonjanak be az egyetemen munkaviszonyban nem álló, kívülről és más országrészből érkező tudományos szakembereket. A doktori iskolában oktatók, a doktori tanácsban helyet foglaló tudományos szakemberek mindenütt a doktorandusz konferenciák szekcióinak vezetését is ellátták. A mi doktori iskolánkban meghonosodott az is, hogy a doktorandusz konferenciák első felében a tudós szakemberek saját kutatásaikból tartanak előadásokat és ezt követően kerül sor a tudósjelöltek dolgozatainak bemutatására. A TÁMOP program támogatásaiból finanszírozni lehetett a doktori iskola oktatói által végzett kutatásokat összegző szakkönyvek kiadását. Ezek révén illetve más hazai könyvbeszerzések útján, valamint a külföldi szakirodalomhoz való elektronikus hozzáférés és a külföldről való könyvvásárlás révén bővült a doktori iskolák könyvtárában, ami szintén hozzájárult a doktorandusz képzés és kutatások színvonalának emeléséhez. Jövőbeni fejlesztési kihívásként kell azonban azt megemlíteni, hogy a lejárt TÁMOP program helyett mielőbb hasonló nagyságrendű központi támogatási alapot kell létrehozni – döntően az EU forrásaiból – ahhoz, hogy ne következzen be nagymérvű visszaesés.

Szakterületünk doktori iskoláinak vezetői közt eddig nem alakult ki rendszeresen szervezett véleménycsere, esetenként találkoztak és egyesek interneten is kapcsolatot tartottak egymással. Nemrég felvetődött olyan javaslat, hogy az egyetemi vezetők (dékánok, hasonló tárgyat oktató tanszékvezetők) értekezletei mellett meghatározott nagyobb időszakonként a doktori iskolák vezetőinek is találkozniuk kellene tapasztalatcsere illetve közös javaslatok-velemények kialakítása érdekében.

2. A doktori képzés továbbfejlesztésében közre tudnak működni az állam- és jogtudományi szakma országos vezetői is. Legutóbb a bíraskodás országos szerve, a Kúria ajánlott fel és valósított meg egy igen elismerésre méltó fejlesztési lehetőséget. A Kúria tudományos minősítéssel és egyetemi oktatói ta-

paszlatokkal is rendelkező Elnöke több menetben tárgyalt az állam- és jogtudományi doktori iskolák vezetőivel, egyeztetette és kiegészítette előzetes elképzeléseit, majd közösen megfogalmazták és 2014. április 16-án aláírták a mellékelt Együttműködési Megállapodást. A megállapodás tömör összegző pontjai mögött fontos részletek húzódnak meg, ezek, valamint az Elnök Úrral más alkalmakkal folytatott eszmecsereim alapján az alábbiakat említhetem meg.

Alapvetően a Kúria nyújt szakmai segítséget azzal, hogy az elméleti képzéshez a Doktori Iskolák rendelkezésére bocsátja a magas szintű ítélkezési tapasztalatait és dokumentációit. Ugyanakkor a Kúria számít arra, hogy a doktori iskolák tudósai és a tudományos munkát készítő legkiválóbb doktoranduszai is hozzájárulnak a Kúria elemző-fejlesztő és nemzetközi összehasonlító munkájához. A közösen vallott mottónk az volt, hogy a Kúria szempontjából hasznosítható elméleti kérdéseket gyakorlati alapokon, a joggyakorlatot és az arra épülő továbbfejlesztési javaslatokat pedig tudományosan megalapozott elvi alapokon lehet és kell művelni.

A Kúria elsősorban a legkiválóbb doktoranduszok tudományos munkájának elkészítéséhez kíván pályázat alapján elnyerhető szakmai támogatást adni. Ennek érdekében létrehozta és működteti a gyakornoki rendszert. A kiváló doktorandusz sikeres pályázata esetén a Kúria gyakornoka lesz, és a hét meghatározott időszakában a Kúrián tevékenykedhet. A pályázatok elbírálásának szempontrendszerében szerepet kapnak a pályázó kiválósági jellemzői (felkészültség, szakmai elhivatottság, szakmai teljesítményért való áldozatvállalási készség, az önmagából a legtöbbet kihozni akaró szándék, stb.), valamint a vizsgált témakör Kúria szempontjából való relevanciája, a doktorandusz témavázlata, a témában való kezdeti munkája. A végleges szempontrendszert a Kúria a doktori iskolákkal közösen véglegesezi. Ennek során figyelembe veszik majd az első pályázati év elbírálási tapasztalatait. Az ez évi pályázaton 14 doktorandusz nyert gyakornoki felvételt.

A doktoranduszok a Kúria által jóváhagyott kutatási terv szerint kezdték meg munkájukat. A Kúria elnöke minden felvett doktorandusz mellé instruktort jelölt ki, aki segíti és ellenőrzi a gyakornok Kúrián belüli munkáját. A doktorandusz gyakornokok – a számukra kialakított korlátok és keretek közt – hozzáférhetnek az elektronikus, illetve írásos formában rögzített szakmai anyagokhoz, használhatják a Kúria könyvtárában, az instruktorok és a Kúria más szakembereivel személyesen konzultálhatnak. A Kúria elképzelései szerint minden évben pályázatot írnak ki és várhatóan évente körülbelül 10 doktoranduszt szándékoznak gyakornokként felvenni. A gyakornokokkal szerződést kötnek, ebben rögzítik a Kúria szakmai és anyagi támogatási formáit, valamint elvárásait.

A Kúria a kiváló doktorandusz hallgatók támogatása mellett rendszeresen azt is biztosítani akarja, hogy a doktori iskolák tudós oktatói részt vehessenek a Kúria által szervezett szakmai-tudományos rendezvényeken. Az esetenkénti külön megállapodások szerint a Kúria erre vállalkozó dolgozói részt vesznek a doktori iskolák tantárgyi illetve tutoriális jellegű képzésiben, a tudományos minősítéssel rendelkező szakemberek pedig ellátnak témavezetői illetve bírálói feladatokat.

A szakmai együttműködés kölcsönös jellegéből adódóan a doktori iskolák is támogatni kívánják a Kúria munkájának

erre alkalmas területeit. Még az Együttműködési Megállapodás előkészítési szakaszában több doktori iskola vizsgálatra érdemes témákat javasolt a Kúria joggyakorlatot elemző munkacsoportjainak. A joggyakorlatot elemző csoportokban részt vesznek, illetve részt vehetnek a doktori iskolák tanácsának tagjai. (Nemrég kivételesen arra is volt példa, hogy a győri doktori iskola ügyvédi gyakorlattal rendelkező doktorandusza is meghívást kapott a Kúria egyik joggyakorlat-elemző csoportjába). Az Együttműködési Megállapodás alapján a doktori iskolák szintén meghívják a Kúria képviselőit a szakmai-tudományos rendezvényeikre. A könyvtári állományhoz való hozzáférésbe beleértik a doktori értekezésekhez való hozzáférést oly módon, hogy a legjobb munkákra külön felhívják a Kúria figyelmét. A Kúria vezetése támogatási formaként értékeli azt a lehetőséget, hogy különösképpen a joggyakorlatban dolgozó doktoranduszok „*behozzák az első vonal*” hangulatát, jellemzőit. Mind az egyetemi ösztöndíjasként, gyakornokként és tanársegédként dolgozó kiváló fiatal elméleti szakembernek, mind a gyakorlatból elméleti képzésre felvett kiváló fiatal szakemberek várhatóan fel tudnak majd tenni olyan kérdéseket, amelyek a Kúria tapasztalt korú szakembereit továbbgondolásra ösztönzik. A kiváló fiatal szakemberek fejlett idegen nyelv tudása jól hasznosítható lesz a nemzetközi bíróságok és a külföldi államok bíróságai joggyakorlatának megismerésében, valamely jogeset mélyebb nemzetközi összehasonlító elemzésében.

Az Együttműködési Megállapodást az ország valamennyi állam- és jogtudományi doktori iskolájának vezetője aláírta, és az aláíró doktori iskolák tanácsai megkezdték a megállapodás végrehajtását. Nemsokára elemzik a kísérleti év kezdeti tapasztalatait, felkészülnek arra, hogy a lehetséges területeken továbbfejlesszék az együttműködési formákat.

Az Együttműködési Megállapodást előkészítő folyamat második szakaszába bevontuk a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Karának Doktori Iskoláját is. 1978–90 között személyesen átéltem és Lőrincz Lajos és Máthé Gábor kollégáimmal együtt helytelenítettem azt a féltékenységet, kizorító magatartást, amit az akkori állam- és jogtudományi karok több vezetője tanúsított abbéli féltelmében, hogy az új Államigazgatási Főiskola esetleg megtöri

az államtudományi képzésben elfoglalt monopolhelyzetüket. Ugyanis közszervezést, közpénzügyeket, személyzeti igazgatást, közigazgatási jogot a Főiskolán az egyeteménél nagyobb óraszámban, ugyancsak jó felsőoktatási szakemberekkel oktattak. A rendszerváltó kormány 1990 őszén kiadott munkaprogramjába – mint belügyi közigazgatási államtitkár – javasoltam felvenni a főiskola egyetemi rangú intézményé váló felfejlesztését, amit akkor elhalasztottak, de később ez a fejlesztés sikeresen megvalósult. A mostani egyetemeink állam- és jogtudományi karainál és a doktori iskoláknál a sok évvel ezelőtti ellenállás már nem tapasztalható. Ezt bizonyítja, hogy a Kúria Vezetőjével együttesen támogatták a Közigazgatás-tudományi Kar Doktori Iskolájának a megállapodáshoz való csatlakozását. Így, ezen új doktori iskola is lehetőséget kapott, hogy doktoranduszai közül a legkiválóbbak részt vegyenek a következő évi gyakornoki programban mind a közigazgatási jogi témákban, mind a bírói szervezetet érintő közszervezési témákban (szervezeti tagozódás és formák, személyzeti igazgatás, pénzügyi-dologi igazgatás, stb.).

Az Együttműködési Megállapodást a gyakorlat részéről a Kúria Elnöke írta alá, de ennek a tartalma a megfelelő eltérésekkel kezdeményező ötlet lehet a Legfőbb Ügyészség, a bíróságokkal foglalkozó központi államigazgatási szervek, a közigazgatást irányító központi állami szervek, az ügyvédi kamara és más, szakmai szerv számára.

Az országos szakmai szervezeteken túlmenően szükség lenne arra is, hogy a Magyar Akkreditációs Bizottság vezetői, valamint az állam- és jogtudományi szakma illetékes minisztériumi vezetői közösen áttekintsék az országos szabályozást, illetve központi ajánlást igénylő problematikus kérdések körét. Így többek közt azt, hogy a nem ösztöndíjas doktoranduszok milyen minimális munkaidő-kedvezményt kaphatnának, a költségvetésből finanszírozott állami és önkormányzati szervek a költségtérítéshez milyen esetekben és módon járulhatnak hozzá, egységesíteni vagy közelíteni lehetne azt, hogy a jogi és az igazgatási szakvizsgáknál, valamint a továbbképzési rendszereiben miként számít a PhD. minősítés. A rendszer ilyen szempontú áttekintésében és a javaslatot véleményezésében a doktori iskolák várhatóan hasznos segítséget tudnának adni.

Melléklet

Együttműködési megállapodás

amely létrejött a Kúria (1055 Budapest, Markó utca 16.), másrészt

a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola (4028 Debrecen, Kassai út 26.),
 az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola (1053 Budapest, Egyetem tér 1-3.),
 a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola (3515 Miskolc-Egyetemváros A/6. épület 18.),
 a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola (1088 Budapest, Szentkirályi u. 28.),
 a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola (7622 Pécs, 48-as tér 1.),
 a Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola (9026 Győr, Áldozat utca 12.),
 a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola (6722 Szeged, Rákóczi tér 1.), valamint
 a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola (1101 Budapest, Hungária krt. 9-11.) – a továbbiakban: Felek – között

a Kúria ítélkezési tevékenységének elméleti segítése, valamint a doktori iskolák és hallgatóik munkájának gyakorlati meg-
 alapozása érdekében.

A Felek,

felismerve a jogász hivatás elméleti és gyakorlati művelői közötti együttműködés szükségességét és kölcsönös előnyeit, meggyőződve az ilyen együttműködés hazai szakmai életre általánosságban gyakorolt kedvező hatásairól, tudatában a folyamatosan alakuló nemzetközi, európai és hazai szabályozási környezet nyomában újonnan jelentkező jogi kérdéseknek,

a mai napon a következőkben állapodnak meg:

1. A Kúria az általa létrehozott és működtetett gyakornoki rendszer keretében lehetővé teszi a doktori iskolák hallgatói számára a tudományos kutatást a Kúrián, az általa kiírt pályázaton nyertes hallgatók számára.
2. A Kúria témajavaslatokkal segíti a doktori iskolák hallgatóinak témaválasztását.
3. A Kúria a doktori iskolákkal közösen alakítja ki a pályázatok elbírálásának szempontrendszerét.
4. A doktori iskoláknak a Kúria gyakornoki rendszerében foglalkoztatott hallgatói az általuk elkészített és a Kúria által jóvá hagyott kutatási terv alapján végzik tevékenységüket.
5. A Kúria kutatási engedély alapján biztosítja az egyes szakmai anyagokhoz történő hozzáférést.
6. A doktori iskoláknak a Kúria gyakornoki rendszerében foglalkoztatott hallgatói a Kúria elnöke által kijelölt instruktor irányítása mellett végzik tevékenységüket. Az instruktor a gyakorlati idő végén értékeli a gyakornok tevékenységét. A Kúria az értékelést a doktori iskolák rendelkezésére bocsátja.
7. A Felek rendszeresen tájékoztatják egymást az együttműködésben foglaltak teljesüléséről. Szükség szerint, de legalább évente egyszer közösen értékelik az együttműködés tapasztalatait. A Felek a folyamatos kapcsolattartás biztosítása érdekében intézményenként egy-egy összekötőt jelölnek ki.
8. A Felek kölcsönösen lehetőséget biztosítanak egymásnak a tudományos és szakmai rendezvényeiken való részvételre.
9. A Felek a feladat-ellátásuk, illetve a tudományos kutatás céljára kölcsönösen, térítésmentesen hozzáférést biztosítanak egymás számára a könyvtári állományukhoz.
10. A jelen együttműködési megállapodást bármelyik Fél a másik Félnek címzett írásos nyilatkozatával, három hónapos felmondási idővel egyoldalúan felmondhatja.
11. A jelen együttműködési megállapodás határozatlan időre szól és a Felek általi aláírásával hatályba lép.

Budapest, 2014. április 16.

Dr. Darák Péter a Kúria elnöke	Prof. Dr. Szabó Béla a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola vezetője
Prof. Dr. Gönczöl Katalin az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola vezetője	Prof. Dr. Bragyova András a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola vezetője
Prof. Dr. Kovács Péter a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog-és Államtudományi Doktori Iskola vezetője	Prof. Dr. Kiss László a Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskola vezetője
Prof. Dr. Verebélyi Imre a Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola vezetője	Prof. Dr. Jakab Éva a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola vezetője
Prof. Dr. Bukovics István a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola vezetője	